

İMAM HATİP LİSELERİNDE HADİS DERSİ ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: ARTVİN İLİ ÖRNEĞİ*

Hüseyin AKYÜZ**

ÖZET

Sahâbe, Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'i sözlü ve uygulamalı bir şekilde hayata aktarırken yaptığı konuşmalarını, uygulamalarını ve onaylarını büyük bir itina ile kaydetmiştir. Hadis öğrenme ve öğretme süreci, başlangıçta bu kayıtların anlatım (takrir), soru-cevap ve ezberleme gibi yöntem ve tekniklerle öğretilmesiyle başlamıştır. Bu süreç, kısa zamanda söz konusu kayıtları bize ulaştıranların durumlarını çeşitli yönlerden inceleyen bir ilim dalına dönüşmüştür. Hz. Peygamber'in hadislerini konu alan İlmü'l-Hadis, günümüzde orta öğretim seviyesinde sadece İmam Hatip liselerinin müfredatında yer almaktadır. Vaaz ve irşat faaliyetlerini yürütecek bu liselerin mezunlarının hadis ilmi konusunda doğru ve sıhhatli bilgilere herkesten daha çok sahip olmaları gerekmektedir. Bu nedenle hadis dersinin öğretim programında; hadis ve sünnetin anlaşılması, hadis usûlü, hadis tarihi ve Kur'an'a göre Hz. Muhammed'in konumu gibi üniteler bulunmaktadır. Öğrenciler tarafından bu ünitelerin öğrenilmesi, ancak dersin kazanımlarının elde edilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda çalışmamız, Artvin ili İmam Hatip Liselerinde hadis dersini almış öğrencilerin, hadis dersi öğretim programında belirtilen bazı kazanımları elde edebilme düzeylerini ölçmeyi amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hadis Dersi Öğretim Programı, Hadis İlmi, İmam Hatip Lisesi.

AN ASSESMENT OF TEACHING THE HADITH COURSE IN İMAM HATİP HIGH SCHOOLS: THE CASE OF THE CITY OF ARTVİN

ABSTRACT

The Companions of the Prophet Muhammad recorded his sayings, actions, and tacit approvals with utmost care as he was actualizing the teachings of the Quran verbally and through practice. The process of learning and teaching Hadith, initially started by teaching these records, using the methods of lecturing, question-answer, and memorizing. In a short period of time, this process became an academic discipline that examined the status of the people who made it possible for us to have those records through various perspectives. Today, at secondary school level, the science of Hadith which is about the words of the Prophet Muhammad is in the curriculum of Imam-Hatip high schools. Graduates of these schools who perform the act of preaching and guidance must have true and reliable information about the science of Hadith more than anyone else. For this reason, in the syllabus of the Hadith Education course there are several units such as the understanding of Hadith and the tradition, Hadith discipline, history of Hadith and the status of the Prophet Muhammad in the Qur'an. Learning of these units by students is possible by achieving the gains of the course. In this research, we aimed to measure the level of some students' gains stated in the Hadith course syllabus who took the Hadith course in the Imam-Hatip Schools in Artvin.

Keywords: Hadith, Hadith Course Syllabus, Science of Hadith, Imam-Hatip High School.

---

* Bu makale Artvin Çoruh Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 2012.S31.02.11 no'lu projemizin özeti'dir..

** Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Hadis ABD, huseyinakyuz73@gmail.com.

1. GİRİŞ

Hadisler, Hz. Peygamber döneminden itibaren eğitim, siyaset, ekonomi vb. alanlarda Müslümanların yaşantılarına kaynaklık etmiştir. O günden beri hadisler, İslamî ilimlerin her dalında şu veya bu ölçüde daima yer almıştır. İslam düşüncesinin Kur'an'dan sonra ikinci temel referans kaynağı olan hadislerin aynı zamanda asırlar boyu eğitim ve öğretime konu edinildiği de tarihî bir gerçektir.

Bugün itibarıyla hadisler, gerek örgün ve gerekse yaygın din eğitiminin vazgeçilmez konusu haline gelmiştir (Çakan, 2012a). Öte yandan Müslümanlar nazarında böylesi yüksek ilgi ve alâkaya mazhar olan hadislerin nasıl öğretileceği meselesi, kültür tarihimiz boyunca sürekli bir şekilde incelenmiş ve eleştiriler yapılmıştır. Hz. Peygamber'in söz, fiil, ahvâl ve evsâfını bildiren ilim dalı (Çakan, 2012a) olarak tanımlanan hadis ilmi, tarih boyunca bizi hadislerin metnine götürmeye vesile olan isnada yoğunlaştığı iddia edilmiştir. Ayrıca hadisçilerin, hadis metnlerinin doğru anlaşılması ve doğru yorumlanması meselelerine önem vermedikleri de söylenmiştir (Görmez, 1997). Öyleyse hadislerin sened ve metinlerini konu edinen hadis ilminin öğretimi denilince, hem senedle hem de metinle ilgili hususların öğrenimi olarak algılanmalıdır. Nitekim Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Hadis Dersi Öğretim Programı'nın üniteleri de bir taraftan isnad bilgisini diğer taraftan hadislerin mana ve maksatlarının nasıl anlaşılması gerektiğini konu edinmiştir. Şüphesiz ünitelerin ve konuların oluşturulmasında gerek hadis ilminin tarihi gelişimi ve gerekse günümüz toplumlarındaki hızlı değişimlerin büyük etkisi olmuştur.

Asrımızda bireylerin ihtiyaçlarını çoğaltmıştır. Bu ihtiyaçlar arasında dini inançlar ve yaşantılar alanındaki değişimler de bulunmaktadır. İnsanlar her gün yeni bir dini sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunların çözümünde çok önemli role sahip olacak İmam Hatip Lisesi mezunlarını yetiştiren öğretim programının çağın şartlarına göre yenilenmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Öğretim programlarının yenilenmesi ve yeniden düzenlenmesinin bir diğer nedeni de öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarıdır. Nitekim hadis ilmi hakkındaki tartışmaların ulaştığı sonuçlar, toplumda görülen hızlı sosyal değişimler ve öğrencilerin ihtiyaçları dikkate alınarak İmam-Hatip Liseleri öğretim programları yapılandırıcı program anlayışı doğrultusunda Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nce oluşturulan bir komisyon tarafından yenilenmiştir.

İmam-Hatip Liselerinin 11. Sınıfında okutulan ve 2008 yılında değiştirilen hadis dersi öğretim programının çatısını oluşturan unsurlar¹; üniteler, kazanımlar, açıklamalar ve etkinlik örnekleridir. Bunlardan kazanımlar, eğitim süreci sonucunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, tutum ve değerleri ifade etmekte olup, öğrenme alanlarının özellikleri, öğrencilerin gelişim düzeyleri ve konuların özellikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Şüphesiz yapılandırıcı öğrenme yaklaşımına göre hazırlanmış programların en önemli unsuru kazanımlardır. Bir öğrencinin öğrenme başarısı, dersin kazanımlarını ne ölçüde elde ettiğine bağlıdır. Bunun için öğretmenin de dersi öğretme başarısı, ders kazanımlarının sağlanıp sağlanmadığıyla doğrudan bağlantılıdır (MEB, 2010).

---

¹ Bu program 2010 yılında tekrar yenilenmiştir. Ancak Hadis Dersi Öğretim Programı'nda muhteva ve içerik bakımından bir değişiklik yapılmamıştır.

Yenilenen hadis dersi öğretim programında 6 ünite yer almıştır. Program hazırlayıcıları, her bir ünite için farklı sayıda kazanımlar belirlemişlerdir. Hadis dersi için belirlenen toplam kazanım sayısı 38'dir (MEB, 2010). 2008 yılında belirlenen bu kazanımlar, anılan tarihten beri bilimsel, teknolojik ve toplumsal gelişmeler dikkate alınarak revize edilmemiştir. Zira 2010 yılında yapılan değişiklik muhteva ve içeriği etkilememiştir. Bu bağlamda İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları kitabında dersin öğretmeni tarafından gereksinim duyulduğunda programda yer almayan bir kazanım veya göstergenin eğitim planına eklenip eklenemeyeceği konusunda herhangi bir bilgi yoktur. Öyle anlaşılıyor ki bu konuda uygulayıcılara bir esneklik tanınmamıştır. Kanaatimizce bunun nedeni program üzerinde yapılacak revizyonun ülkede öğretim birliğini sağlamak gayesiyle ancak yeterli araştırmalar ve geri bildirimler sonucunda merkezden yapılması düşüncesidir.

Bir eğitim programının başarılı olabilmesi için bütün öğrencilerin programda amaçlanan kazanımları sağlamış olması gerekir, ancak bu her zaman mümkün olmayabilir. Bu nedenle, programın uygulanması sonucunda, yetersiz kalan yönlerin tespit edilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılabilmesi için programın değerlendirilmesi gerekmektedir. Böyle bir değerlendirme ancak hadis dersini almış öğrenciler üzerinde yapılacak çalışmalarla mümkündür. Bu zorunluluklardan hareketle araştırmamız, Artvin ili İmam Hatip Liselerinde okuyan 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin öğrenme dönemi sonunda hadis dersinin kazanımlarını elde edip etmediklerini konu edinmiştir. Bunun için onların öğrenme dönemi sonunda ne bildiklerini, ne anladıklarını ve ne yapabildiklerini belirlemeye çalıştık. Çalışmamızda, anket metoduyla elde ettiğimiz bulgulara, sonuçlara ve bunlara bağlı olarak çıkarabildiğimiz önerilere yer verdik.

1.1. Problem Durumu

1.1.1. Problem

“Hadis dersi nasıl öğretilmelidir?” sorusunda önemli iki kavramı vardır. Bunlardan birincisi öğretim, diğeri de hadistir. Öğretim, bir amaçla, bir araç ya da bir kimse tarafından, belli bir ortamda, kişiye bir şey öğretme ya da kişinin bir şey öğrenmesine olanak sağlama sürecidir (Binbaşıoğlu, 1988). Şüphesiz bu sürecin etkinliği de programlı olmasına bağlıdır. Hadis ise söz, fiil, onay, yaratılış ve huyla ilgili sıfat olarak Hz. Muhammed'e izafe edilen her şeydir (Çakan, 2012a). Hz. Peygamber'in içinde doğrudan veya dolaylı bir şekilde yer aldığı bütün bu unsurların öğretilmesini konu edinen ilim dalına da hadis ilmi denir.

Hız. Peygamber'in hadisleri, tarih boyunca gerek örgün gerekse yaygın din eğitiminin vazgeçilmez konularından birisi olmuştur. İslam dininin doğru anlaşılması ve yaşanılmasında, hadislerin doğru tespit edilmesi ve kavranılmasının önemi büyüktür. Zira hadisler, bütün temel İslami ilimlere malzeme sağlama bakımından önemli bilgiler içermektedir. Bu derece öneme sahip hadislerin günümüzde bir ilim dalı olarak ele alınıp öğretilmesini sağlayan ortaöğretim kurumu daha önce de ifade ettiğimiz gibi İmam Hatip Liseleri'dir. Bu kurumlarda okutulan hadis dersinin genel amaçları şöyle sıralanmıştır:

1. Hız. Muhammed'in Kur'anı Kerim'deki konumunu kavrar.
2. Hadis ilmi ile ilgili temel kavramları bilir.
3. Hadis ilmi ve bu ilmin tarihî süreç içindeki gelişimini kavrar.
4. Hadislerin kaynağına, râvi sayısına ve derecesine göre tasnifini yapar.

5. Dinin anlaşılması ve yorumlanmasında hadis ve sünnetin önemini kavrar.
6. Hz. Muhammed'in sünnetini yerel ve evrensel boyutu ile kavrar.
7. Hz. Muhammed'e atfedilen rivayetlerin sağlıklı olup olmadıklarını kavrar.
8. Hz. Muhammed'in sünnetinde biçim öz ilişkisinin olduğunu kavrar.
9. Hadisleri güncel olayların ışığında yorumlar.
10. Meslek hayatında karşılaşacağı hadislerle ilgili sorunların farkında olur.
11. Sünnet ve hadis metinlerini sağlıklı bir şekilde yorumlayarak mesleğinde uygular.
(Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2010).

Bu amaçlara ilaveten söz konusu programı tamamlayan bir öğrencinin hadisleri kaynaklarından araştırabilecek ve temel hadis kaynaklarından yararlanabilecek bir seviyede olması arzu edilmektedir. Bu durum anılan programın III. Ünitesinin "Açıklamalar" kısmında şöyle ifade edilmektedir: "Öncelikle verilecek beceriler; Araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, hadis kaynaklarından yararlanma, mekân, zaman ve kronolojiyi algılama" (MEB, 2010). Ancak daha önce de böylesi becerileri kazandıracığı iddia edilen ve yıllarca uygulanan programların yetersizlikleri çeşitli ilmi toplantılarda ifade edilmiştir (Uğur, 1988).

İşte bu bağlamda hadis dersinin saati, programı ve ders kitabı konusunda yapılacak yeni düzenlemelerin hadis öğretiminde bir takım problemlere çareler getirmesini arzu etmekteyiz. Nitekim haftalık ders çizelgesinde hadis dersinin 2003–2004 öğretim yılından itibaren Lise 10. sınıfa alınmasını bunun ilk adımı olarak değerlendirebiliriz. Şüphesiz bu programın başarılı olabilmesi için eksikliklerinin ve aksaklıklarının tespit edilip düzeltilmesi gerekmektedir. Şüphesiz bunun bir yolu, Hadis Dersi Öğretim Programını tamamlamış öğrencilerin, programda belirtilen kazanımları elde edip etmediklerini tespit etmektir. Bu nedenlerden dolayı Artvin İli İmam Hatip Liseleri'nde mezkûr dersi almış öğrenciler üzerinde araştırma yapılmasını uygun gördük.

1.1.2. Problem Cümlesi

Artvin İli İmam Hatip Liseleri'nde Hadis dersini almış öğrencilerin dersin kazanımlarını elde etme düzeyi nedir?

1.1.3. Alt Problemler

1. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için öğrencilerin derse ilgileri nasıldır?
2. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için ders saati yeterli midir?
3. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için hangi araç ve gereçler kullanılmalıdır?
4. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için ders kitabı yeterli midir?

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Hadis öğretimi, Kur'an'ın ilk uygulayıcısı ve mübelliği olan Hz. Peygamber'in neyi niçin, nasıl ve neden söylediği, yaptığı ve onayladığını öğretme anlamına geldiği için bu öğretimin önemli olduğu düşüncesindeyiz. İslam inanç, ibadet ve ahlakının özü olan hadislerin taşıdıkları değer ölçüleri, Müslüman olarak yaşamak isteyenlere ışık tutan eşsiz bir hazine olarak keşfedilmeyi beklemektedir (Uğur, 1988). Muhteva açısından bu

ölçüleri birincil olarak konu edinecek program, İmam Hatip Liselerindeki hadis dersi programı olacaktır. Bu öneme sahip bir dersin öğretmenleri programa bağlı olarak yürütecekleri çalışmaların sonucunda verimli olacakları muhakkaktır. Ancak programı tamamladıktan sonra, bir öğrencinin kendisine sorulan herhangi bir hadisin kaynağını bulamıyorsa, Hz. Peygamber’in beşerî yönü ile nebevî yönünü karıştırıyorsa ve Hz. Peygamber’i örnek almak ile taklit etmek arasındaki farkı bilemiyorsa, bir hadisin sıhhatini tenkid etmekle kişinin dinden çıkacağını söyleyebiliyorsa dersin kazanımlarını elde edemediği açıktır.

İmam Hatip Liseleri ve Anadolu İmam Hatip Liselerinde okutulan hadis dersinin günün şartları içinde değerlendirilmesi ve geliştirilmesi, şüphesiz ders programlarının bir gereğidir. Bu konuda katkı sağlar ümidiyle hazırladığımız “Artvin İli İmam Hatip Liselerinde Hadis Dersi Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme” isimli bu araştırma, Artvin İlinde “Hadis Öğretiminin” bugünkü durumunu, sorunlarının tespitini ve gelecekte daha etkili bir öğretimin nasıl yapılabileceğine dair önerileri belirlemeyi amaçlamaktadır.

1.3. Denenceler

1. Hadis dersini almış öğrencilerin programda belirtilen kazanımlara ulaşamamışlardır.
2. Hadis dersine öğrencilerin ilgileri yüksektir.
3. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için ders saati yeterli değildir.
4. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için yardımcı araç ve gereçler kullanımı düşüktür.
5. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için ders kitabı yeterli değildir.
6. Hadis dersi öğretimi, öğretmen ve ders kitabı merkezli olarak uygulanmaktadır.

1.4. Sayıtlılar

1. Bu araştırma için seçilen yöntem, araştırmanın amacına, konusuna ve problemine uygundur.
2. Ankete katılan öğrenciler, anket sorularına verdikleri cevaplarda tutarlı, objektif ve samimidirler.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, Artvin ili İmam Hatip Liseleri’ndeki Hadis dersinin öğretiminin değerlendirilmesi ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma, anket soruları ve ankete katılanların verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

2. YÖNTEM

Araştırma sürecinde en önemli nokta, hangi araştırma yönteminin araştırma probleminin doğasına uygun olacağına karar verilmesidir (Çepni, 2010). Bundan dolayı bir araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi önem arz etmektedir.

Araştırma, İmam Hatip Lisesi düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin hadis dersinin kazanımlarını elde edip etmediklerine ilişkin görüşlerinin betimlenmesine yöneliktir. Bu nedenle araştırmada nicel veri toplama yöntemlerinden tarama (betimsel-survey) modeli kullanılmıştır. Bu araştırma modelinin seçilmesinde birey ya da nesnenin konuyu kendi olanakları içerisinde olduğu gibi tanımlamasını sağlayıcı bir uygulama olması temel etken olmuştur (Karasar, 2009).

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Artvin ili İmam Hatip Liselerinde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, 2012–2013 eğitim-öğretim yılında Artvin ili ve ilçelerinde bulunan İmam Hatip Lisesindeki 11. ve 12. sınıfta okuyan 240 öğrenci oluşturmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin örneklem dağılımları Tablo-1 ve Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo 1.

Araştırmanın Cinsiyet Durumuna Göre Örneklem Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Bayan	102	42,9
Erkek	136	57,1
TOPLAM	238	100,0

Tablo 2.

Araştırmanın Okullara Göre Örneklem Dağılımı

Okul Adı	f	%
Artvin Anadolu İmam Hatip Lisesi	110	46,2
Yusufeli İmam Hatip Lisesi	59	24,8
Borçka İmam Hatip Lisesi	16	6,7
Şavşat İmam Hatip Lisesi	27	11,3
Murgul İmam Hatip Lisesi	14	5,9
Arhavi İmam Hatip Lisesi	12	5,0
Ardanuç İmam Hatip Lisesi	-	-
Hopa İmam Hatip Lisesi	-	-
TOPLAM	238	100,0

Tablo-1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin 102’si bayan, 136’sı erkektir. Tablo-2 incelendiğinde, ankete katılan öğrencilerin çoğunluğunu Artvin Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri oluşturmaktadır. Ardanuç ve Hopa İmam Hatip Liselerinin 2012–2013 eğitim-öğretim yılında hem 11. hem de 12. sınıfları aktif olmadığından ankete katılacak öğrenci bulunamamıştır. Böylece, 238 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmaya temel teşkil eden veriler, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları kitabının hadis dersi öğretim programı esas alınarak hazırlanan anket sayesinde elde edilmiştir. Söz konusu programda 6 ünite için belirlenen 38 kazanım, araştırmacı

tarafından incelenmiş ve bir anket hazırlanmıştır. Anket maddeleri bu alanda uzman öğretim üyelerinin önerilerine göre düzenlenmiş, ön bir uygulamadan geçirilerek öğrencilerin tepkilerine göre gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, ikinci bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Anketin ilk bölümünde, cinsiyet, okul adı gibi kişisel bilgilerin yanı sıra hadis dersine ilgi düzeyi, ders saatinin yeterliliği, ders kitabı dışında araç-gereç kullanım düzeyi gibi nitelikleri ölçmeye dair 7 soru, ikinci bölümde ise hadis dersinin kazanımları ile ilgili 23 soru yer almıştır.

Anketin birinci bölümündeki sorular “çok”, “orta”, “az” ve “hiç” şeklinde dörtlü olarak derecelendirilmiştir. Bazı sorularda ise öğrencilerin tutumlarını tespit için “sebebini açıklayınız” şeklinde açık uçlu sualler sorulmuştur. İkinci bölümde yer alan sorular ise “katılmıyorum”, “kısmen katılmıyorum”, “kararsızım”, “kısmen katılıyorum”, “katılıyorum” biçiminde beşli olarak derecelendirilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Anketin uygulanmasından sonra elde edilen cevaplar kontrol edilmiş, 238 anket formuna istatistiksel analiz işlemi uygulanmıştır. Araştırmanın nicel verilerinin girişi ve analizi SPSS 17,0 istatistik programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Anket verileri, bu program sayesinde frekans (f) ve yüzdelik (%) tablolar haline getirilmiştir. Yorumlar, bu tablolar üzerinden yapılmıştır.

3. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde ölçme araçlarından elde edilen bulgular ve buna yönelik olarak yapılan yorumlara yer verilmiştir.

3.1. Öğrencilerin Hadis Dersine İlgi Düzeyine Ait Bulgular

Artvin ili İmam Hatip Liselerinde okuyan 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin hadis dersine ilgi düzeyleri aşağıda belirtildiği gibidir:

Tablo 3.

Öğrencilerin Hadis Dersine İlgi Düzeyi Dağılımı

Düzyey	f	%
Çok	58	24,4
Orta	152	63,9
Az	18	7,6
Hiç	10	4,2
TOPLAM	238	100,0

Tablo-2’deki verilere göre öğrencilerin % 24,4’ü derse çok ilgi duymakta, % 63,9’u orta derecede ilgi duymaktadır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 88, 3 gibi büyük bir çoğunluğunun hadis dersine ilgilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan öğrencilerin çok azının hadis dersine ilgisiz (yaklaşık % 11,8) kaldığı görülmektedir. Öğrenciler, derse ilgisiz kalma nedenleri konusunda ise şu cevapları vermişlerdir:*

---

* Cevaplar öğrencilerin ifadeleri değiştirilmeden yazılmıştır.

- Çünkü yeterince mesleki dersimiz var, Kur'an-ı Kerim dersinden ezberler var.
- Biraz sıkıcı geçiyor.
- Zor bir ders olduğu için.
- Konular ağır ve karışık olduğu için.
- Ezberim iyi değil.
- Üniversite sınavına çalıştığım için ezber yapmaya fazla zamanım yok.
- Sürekli hocalarımız değiştiği için.
- Hocadan kaynaklanıyor. İyi anlatamıyor. Kitapta ne yazıyorsa onun aynısını anlatıyor.
- Dersi fazla sevmiyorum.
- Bence konular çok zor çok fazla terimler var.

3.2. Haftalık Ders Saatinin Yeterliliğine Dair Bulgular

Tablo 4.

Hadis Dersinin Haftalık Ders Saatinin Yeterliliğine Dair Dağılım

Düzy	f	%
Çok	55	23,1
Orta	116	48,7
Az	54	22,7
Hiç	13	5,5
TOPLAM	238	100,0

Tablo-4'de görüldüğü gibi öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 23,1'i "çok", % 48,7'si de "orta") hadis dersinin haftada iki ders saati olarak işlenmesini yeterli bulmuşlardır.

3.3. Hadis Dersinde Yardımcı Araç Gereç Kullanılma Durumuna Ait Bulgular

Tablo 5.

Hadis Dersinde Yardımcı Araç Gereç Kullanılma Durumuna Dair Dağılım

Düzy	f	%
Çok	8	3,4
Orta	37	15,5
Az	56	23,5
Hiç	137	57,6
TOPLAM	238	100,0

Tablo-5 incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 23,5'i "az", % 57,6'sı da "hiç"), hadis dersinde öğretmenlerin ders kitabı dışında yardımcı araç gereç kullanmadıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Ankette öğrencilere hadis dersinde yardımcı araç gereç kullanılmamasının nedenleri sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır:

- Bazen başka kitaplardan da yararlanıyoruz ama fazla değil.
- Öğretmen sadece kitabı kullandığı için.
- Hadis dersi çoğunlukla konuşmakla geçiyor.
- Çünkü hep kitaptan işliyoruz ve ezberliyoruz.

- Çünkü hadis dersinde araç gereç kullanılmaz. Sadece kitaptan anlatılıyor.
- Vaktimiz olmuyor.
- Hocamız kullanmakta uygun görmüyor.
- Araç gereç yok.
- Kaynak gelmediği için.
- Hocamız kitaptan bazen kendi okuyor, bazen de bize okutuyor ve okuduğumuzu da okuyup anlatıyor.
- Araç gereç yetersizliği.
- Okul imkânları.
- Hocamız getirmedi, o yüzden kullanamıyoruz.
- Ders saatleri az olduğu için bizimde başka kitaplara bakma zamanımız olmuyor.
- Öğretmenimizin önerdiği bir şey yok veya derse yardımcı olabilecek bir şey.
- İhtiyaç olmadığından hocamız kullanmıyor.
- Yeterli kaynaklar yok ya da biz bilgilendirilmedik bu kaynaklar hakkında.
- Elimizde fazla materyal olmadığı için.

3.4. Hadis Ders Kitabının Geliştirilmesine Ait Bulgular

Tablo 6.

Hadis Ders Kitabının Geliştirilmesine Dair Dağılım

Düzy	f	%
Çok	58	24,4
Orta	62	26,1
Az	50	21,0
Hiç	68	28,6
TOPLAM	238	100,0

Tablo-6'da görüldüğü üzere, öğrencilerin yarısı ders kitabının geliştirilmesini isterken diğer yarısı ise ders kitabını yeterli görmektedir.

3.5. Derste Hadis Ezberlenmesiyle İlgili Bulgular

Tablo 7.

Derste Hadis Ezberlenmesine Dair Dağılım

Düzy	f	%
Hadisler ezberlenmelidir ve manaları da bilinmelidir.	204	85,7
Hadisler ezberlenmesine gerek yoktur, manasını bilmek yeterlidir.	34	14,3
TOPLAM	238	100,0

Tablo-7'den izlenebileceği gibi öğrencilerin % 85,7'si hadislerin ezberlenmesi gerektiğini belirtmiştir. İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim programında, öğrencilerin düzeyi dikkate alınarak seçme hadislerin ezberlenmesi teşvik edilmiştir (MEB, 2010:166). Bu durumun öğrencilerin çoğunluğu tarafından benimsenmesi, hadis dersi öğretim programında hedeflenen becerilerin kazanılmasında etkisi büyük olacaktır. Buna mukabil hadis dersinde ezber yapılmasını istemeyen öğrencilerin ifade ettikleri nedenler ise şunlardır:

- Sadece hadis dersi olsa neyse, başka derslerden de ezber yapıyoruz.
- Diğer derslerden de ezber yaptığımız için fazla vaktimiz olmuyor.
- Dersler zaten ağır, Türkçe manası bence yeterlidir.
- Zor oluyor. Çünkü sadece ezber olarak hadis dersi yok. Kur'an-ı Kerim dersinde de ezber veriyoruz. Bu da zor oluyor.
- Çünkü Arapça ezberlediğimizde unutuyoruz. Bence ezberlenmemeli.
- Ezberledikten sonra zaten unutuyoruz.
- Ezberlemek diğer derslerle birlikte zor olduğu için.

3.6. Hadis Dersi Öğretim Programı Kazanımlarıyla İlgili Bulgular

Tablo 8.

Hadis Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Sağlanmasına Dair Dağılım

	Katılmıyorum		Kısmen katılmıyorum		Kararsızım		Kısmen katılıyorum		Katılıyorum		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Hz. Peygamber'in her davranışının veya her sözünün vahiy kontrolünde olmadığına inanıyorum.	117	49,2	7	2,9	29	12,2	18	7,6	67	28,2	238	100
2. Bana göre Hz. Peygamber'in vahiy alması, onun diğer insanlardan farklı kılar.	26	10,9	6	2,5	7	2,9	22	9,2	177	74,4	238	100
3. Hz. Peygamber de benim gibi yaptıklarından sorumlu tutulacaktır.	45	18,9	4	1,7	24	10,1	16	6,7	149	62,6	238	100
4. Hz. Muhammed'in Allah'tan aldığı emirleri değiştirebileceği kanaatindeyim.	199	83,6	4	1,7	8	3,4	11	4,6	16	6,7	238	100
5. Kuran'ın ayetlerini daha iyi anlayabilmem için Peygamberimizin hadislerine bakmam gerekir.	22	9,2	14	5,9	34	14,3	39	16,4	129	54,2	238	100
6. Hadis ilminin temel kavramlarını (râvi, sened, metin, cerh vb. gibi) öğrendiğim için hadisleri daha iyi değerlendirme gücüne sahibim.	11	4,6	12	5,0	35	14,7	62	26,1	118	49,6	238	100
7. Hadis öğrenmem, fıkıh konularını daha iyi anlamama yardımcı olur.	22	9,2	7	2,9	47	19,7	51	21,4	111	46,6	238	100

8. Güzel ahlak sahibi olmayan kişilerin rivayet ettikleri hadislerin sahih olduğunu düşünüyorum.	100	42,0	10	4,2	55	23,1	26	10,9	47	19,7	238	100
9. Hadis ve sünnet kavramları arasında herhangi bir fark olmadığı kanaatindeyim.	68	28,6	19	8,0	55	23,1	50	21	46	19,3	238	100
10. Peygamberimiz döneminde de hadislerin yazıldığına inanıyorum.	40	16,8	7	2,9	51	21,4	39	16,4	101	42,4	238	100
11. Sahâbenin hadis rivayetindeki titizliği, hadislerin güvenilir şekilde nakledilmesini sağladığı görüşündeyim	18	7,6	12	5,0	32	13,4	34	14,3	142	59,7	238	100
12. Hadislerin toplanması ve sınıflandırılmasıyla ilgili çalışmaların Peygamberimiz'in vefatından yaklaşık 300 sene sonrasında başladığını düşünüyorum.	65	27,3	11	4,6	119	50,0	18	7,6	25	10,5	238	100
13. Yeni karşılaştığım bir hadisi, temel hadis kaynaklarından rahatlıkla bulabilirim.	29	12,2	13	5,5	65	27,3	49	20,6	82	34,5	238	100
14. Çok sayıda râvinin ittifak ettiği hadisi delil olarak kullanmakta sakınca görmüyorum.	35	14,7	14	5,9	80	33,6	47	19,7	62	26,1	238	100
15. Sahih ve Hasen hadis arasında bazı farklılıkların olduğu kanaatindeyim.	17	7,1	8	3,4	68	28,6	44	18,5	101	42,4	238	100
16. Yalancı râvilerin rivayetlerini “uydurma hadis” olarak kabul ediyorum.	27	11,3	9	3,8	25	10,5	27	11,3	150	63,0	238	100
17. Uydurma hadislerin herhangi bir zararı olmadığını düşünüyorum.	150	63,0	17	7,1	27	11,3	17	7,1	27	11,3	238	100
18. Senedsiz bir rivayeti gördüğümde, onun senedini merak ederim.	35	14,7	18	7,6	68	28,6	47	19,7	70	29,4	238	100
19. Bana göre bir hadisi sıhhat açısından tenkit eden kişi dinden çıkar.	64	36,9	22	9,2	91	38,2	30	12,6	31	13,0	238	100
20. Peygamberimiz'in hadislerindeki gerçek amacını anlamam için o sözün söyleniş sebebini mutlaka bilmeliyim.	20	8,4	7	2,9	45	18,9	53	22,3	113	47,5	238	100

21. Hadis kültürünün doğru bir şekilde anlaşılacak yorumlanması için sosyal ve beşerî bilimlerden yararlanılması gerektiği inancındayım.	27	11,3	16	6,7	61	25,6	48	20,2	86	36,1	238	100
22. Herhangi bir konudaki hadisi anlamam için, konuyla ilgili bütün hadisleri bir araya getirip, değerlendirmede bulunurum.	24	10,1	19	8,0	66	27,7	57	23,9	72	30,3	238	100
23. Hadislerde önemli olan, Hz. Muhammed'i örnek almaktır, yoksa onu birebir taklit etmenin gereksiz olduğunu düşünüyorum.	38	16	20	8,4	43	18,1	37	15,5	100	42,0	238	100

- a) Tablo-8'de görüldüğü gibi “*Hz. Peygamber'in her davranışının veya her sözünün vahiy kontrolünde olmadığına inanıyorum*” önermesine 238 öğrencinin % 49,2'si “Katılmıyorum” diye cevap vermiştir. Bu önermede “Katılmıyorum” seçeneğinin diğer seçeneklere göre yüksek oranda işaretlenmiş olması, öğrencilerin Hz. Muhammed'in beşerî yönüyle ilgili kazanımı elde edemedikleri anlamına gelmektedir.
- b) “*Bana göre Hz. Peygamber'in vahiy alması, onun diğer insanlardan farklı kılar*” önermesine ise öğrencilerin büyük çoğunluğu (% 74,4) “Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Bu önermede “Katılıyorum” seçeneğinin çoğunluk tarafından işaretlenmesini dikkate aldığımızda, öğrencilerin Hz. Muhammed'i diğer insanlardan ayıran özelliğın onun vahiy alması olduğu fikrini kazandıklarını söyleyebiliriz.
- c) “*Hz. Peygamber de benim gibi yaptıklarından sorumlu tutulacaktır*” önermesini öğrencilerin % 62,6'sı “Katılıyorum” şeklinde işaretlemiştir. “Katılıyorum” seçeneğinin böylesi bir fazlalıkla işaretlenmesi, öğrencilerin Peygamberlerin Yüce Allah'ın buyruklarına muhatap olma açısından diğer insanlardan bir farkı olmadıklarını anladıklarını göstermektedir.
- d) “*Hz. Muhammed'in Allah'tan aldığı emirleri değiştirebileceği kanaatindeyim*” önermesine öğrencilerin % 83,6'sı “Katılmıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Bu önermede büyük bir çoğunluğun “Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemiş olmaları, öğrencilerin Hz. Muhammed'in en önemli görevinin aldığı vahiy insanlara aynen iletmek olduğunu anladıklarını kanıtlamaktadır.
- e) “*Kuran'ın ayetlerini daha iyi anlayabilmem için Peygamberimizin hadislerine bakmam gerekir*” önermesini 238 öğrenciden % 54,2'si “Katılıyorum” ve % 16,4'ü “Kısmen Katılıyorum” şeklinde cevaplamıştır. Her iki seçeneği birlikte değerlendirdiğimizde, öğrencilerin Hz. Muhammed'in Kur'an'ı açıklamasının bir peygamberlik görevi olduğunu kavradıklarını ifade edebiliriz.
- f) “*Hadis ilminin temel kavramlarını (râvi, sened, metin, cerh vb. gibi) öğrendiğim için hadisleri daha iyi değerlendirme gücüne sahibim*” önermesini öğrencilerin % 49,6'sı “Katılıyorum” ve % 26,1'i “Kısmen Katılıyorum” şeklinde işaretlemiştir.

- Öğrencilerin bu seçenekleri işaretlemiş olması, onların hadis ilminin kendisine özgü terimlerini bilmenin önemini kavradıklarının bir göstergesidir.
- g) “*Hadis öğrenmem, fıkıh konularını daha iyi anlamama yardımcı olur*” önermesini 238 öğrencinin % 46,6’sı “Katılıyorum” ve % 21,4’ü “Kısmen Katılıyorum” şeklinde cevaplamıştır. Bu değerleri birlikte değerlendirdiğimizde, öğrencilerin Hadis ilmiyle Temel İslam Bilimleri arasında bir ilişkinin olduğunu düşündüklerini söyleyebiliriz.
- h) “*Güzel ahlak sahibi olmayan kişilerin rivayet ettikleri hadislerin sahih olduğunu düşünüyorum*” önermesini öğrencilerin % 42,0’ı “Katılmıyorum”, % 4,2’si “Kısmen Katılıyorum”, % 23,1’i “Kararsızım”, % 10,9’u “Kısmen Katılıyorum” ve % 19,7’si “Katılıyorum” şeklinde cevaplamıştır. Bu önermeye katılmayan öğrencilerin oranının % 42 olması, öğrencilerin hadis ilminin bazı kavramlarını öğrendiklerini göstermektedir. Ancak önermeye kararsız kalan ve katılan öğrencilerin oranının % 53,8 olması oldukça düşündürücüdür.
- i) “*Hadis ve sünnet kavramları arasında herhangi bir fark olmadığı kanaatindeyim*” önermesini öğrencilerin % 28,6’sı “Katılmıyorum”, % 8,0’ı “Kısmen Katılıyorum”, % 23,1’i “Kararsızım”, % 21’i “Kısmen Katılıyorum” ve % 19,3’ü “Katılıyorum” şeklinde işaretlemiştir. Bu önermeye kararsız kalan ve katılan öğrencilerin oranının % 63,4 olması, hadis ve sünnet terimlerinin öğrenciler tarafından doğru bir şekilde kavranılmadığını kanıtlamaktadır.
- j) “*Peygamberimiz döneminde de hadislerin yazıldığına inanıyorum*” önermesini öğrencilerin yaklaşık % 58,8’i “Katılıyorum” şeklinde işaretlemiştir. Bu durumda, öğrencilerin Hz. Muhammed döneminde hadislerin korunduğuna dair çalışmaları öğrendiklerini söyleyebiliriz.
- k) “*Sahâbenin hadis rivayetindeki titizliği, hadislerin güvenilir şekilde nakledilmesini sağladığı görüşündeyim*” önermesine öğrencilerin % 59,7’si “Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Bu önermede “Katılıyorum” seçeneğinin fazlalığı, öğrencilerin sahâbenin hadis rivayetindeki rolüyle ilgili kazanımı elde ettiklerini göstermektedir.
- l) “*Hadislerin toplanması ve sınıflandırılmasıyla ilgili çalışmaların Peygamberimiz’in vefatından yaklaşık 300 sene sonrasında başladığını düşünüyorum*” önermesine öğrencilerin % 50’si “Kararsızım” şeklinde cevap vermiştir. Bu sonuç, öğrencilerin hadislerin tedvin ve tasnifi ile ilgili tarihi süreci kavrayamadıklarının bir delildir.
- m) “*Yeni karşılaştığım bir hadisi, temel hadis kaynaklarından rahatlıkla bulabilirim*” önermesini öğrencilerin yarıdan biraz fazlası (yaklaşık % 55,1) olumlu cevaplamışlardır. Ancak bu önermeye, öğrencilerin diğer yarısının hem olumsuz yanıt vermesi hem de kararsız kalması, temel hadis kaynaklarının onlar tarafından kullanılmadığı anlamına gelmektedir.
- n) “*Çok sayıda râvinin ittifak ettiği hadisi delil olarak kullanmakta sakınca görmüyorum*” önermesine katılan ve kısmen katılan öğrencilerin oranı % 45,8’dir. Bu durum, öğrencilerin hadis çeşitlerinden mütevatir hadis konusunda bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Ancak öğrencilerin % 33,6’sının “Kararsızım” seçeneğini işaretlemesi, konunun anlatımında eksikliklerin olduğunu göstermektedir.
- o) “*Sahih ve Hasen hadis arasında bazı farklılıkların olduğu kanaatindeyim*” önermesine katılan ve kısmen katılan öğrencilerin oranı % 60,9’dur. Bu önermeye öğrencilerin çoğunun katılması, onların sahih ve diğer hadis çeşitleri arasındaki

farkları anlayabildiklerine bir işarettir. Yine bu önermeye öğrencilerin yaklaşık % 28,6'sının "Kararsızım" diye cevap vermeleri konunun anlatımında eksikliklerin olduğunu göstermektedir.

- p) "Yalancı râvilerin rivayetlerini "uydurma hadis" olarak kabul ediyorum" önermesini öğrencilerin % 63,0'ı "Katılıyorum" şeklinde işaretlemiştir. Bu oran, öğrencilerin uydurma hadis konusundaki kazanımları elde ettiklerini kanıtlamaktadır.
- q) "Uydurma hadislerin herhangi bir zararı olmadığını düşünüyorum" önermesine öğrencilerin % 63,0'ı "Katılmıyorum" diye cevap vermiştir. Bu önermede "Katılmıyorum" seçeneğinin fazlalığı, bir önceki önermede olduğu gibi öğrencilerin uydurma hadis konusundaki kazanımları elde ettiklerinin bir ispatıdır.
- r) "Senedsiz bir rivayeti gördüğümde, onun senedini merak ederim" önermesini öğrencilerin % 14,7'si "Katılmıyorum", % 7,6'sı "Kısmen Katılıyorum", % 28,6'sı "Kararsızım", % 19,7'si "Kısmen Katılıyorum" ve % 29,4'ü "Katılıyorum" şeklinde işaretlemiştir. Bu durumda öğrencilerin yaklaşık % 49,1'i önerme hakkında olumlu düşünmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin sened tenkidinin önemini kavradıkları anlaşılmaktadır. Ancak bu önermeye öğrencilerin % 28,6'sının kararsız kalması, konunun iyice anlaşılmadığının bir göstergesidir.
- s) "Bana göre bir hadisi sıhhat açısından tenkit eden kişi dinden çıkar" önermesine öğrencilerin % 38,2'si "Kararsızım" şeklinde cevap vermiştir. Bu önermede çoğunluğun "Kararsızım" seçeneğini işaretlemesi, onların hadis tenkidi ile hadis inkârı arasındaki farkı kavrayamadıkları anlamına gelmektedir.
- t) "Peygamberimizin hadislerindeki gerçek amacını anlamam için o sözün söyleniş sebebini mutlaka bilmeliyim" önermesine öğrencilerin % 22,3'ü "Kısmen Katılıyorum" ve % 47,5'i "Katılıyorum" diye cevap vermiştir. Öğrencilerin yarıdan fazlasının önerme hakkındaki olumlu kanaatleri, onların sünnet ve hadisin anlaşılmasında bazı hadis ilimlerinin önemini farkında olduklarını göstermektedir.
- u) "Hadis kültürünün doğru bir şekilde anlaşılabilir yorumlanması için sosyal ve beşerî bilimlerden yararlanılması gerektiği inancındayım" önermesini öğrencilerin % 20,2'si "Kısmen Katılıyorum" ve % 36,1'i "Katılıyorum" şeklinde işaretlemiştir. Bu oran da öğrencilerin sünnet ve hadisin doğru anlaşılmasında modern bilimlerin katkısını fark ettiklerine işaret etmektedir.
- v) "Herhangi bir konudaki hadisi anlamam için, konuyla ilgili bütün hadisleri bir araya getirip, değerlendirmede bulunurum" önermesine öğrencilerin % 23,9'u "Kısmen Katılıyorum" ve % 30,3'ü "Katılıyorum" şeklinde cevap vermiştir. Bu durum öğrencilerin hadis ve sünnetin anlaşılmasında bütüncül yaklaşımın önemini kavradıklarının bir ispatıdır.
- w) Son önerme olan "Hadislerde önemli olan, Hz. Muhammed'i örnek almaktır, yoksa onu birebir taklit etmenin gereksiz olduğunu düşünüyorum" maddesini öğrencilerin % 42,0'ı "Katılıyorum" şeklinde cevaplamıştır. Bu önermede % 15,5 oranında "Kısmen Katılıyorum" şeklinde işaretleyen öğrencilerin yüzdesini de dikkate aldığımızda, öğrencilerin Hz. Muhammed'i örnek alma ile taklit etme arasındaki farkı anladıklarını söyleyebiliriz.

4. TARTIŞMA

Ankette yer alan "Hadis dersine ilgi düzeyiniz nedir?" sorusuna öğrencilerin % 88,3 gibi büyük bir çoğunluğu olumlu yanıt vermişlerdir. Şüphesiz öğrencilerin iyi

yetişmeleri, iyi öğrenmelerine bağlıdır. Öğretmenini sevmeyen, dersle yeterince ilgilenmeyen öğrencinin bilgi alması, dolayısıyla iyi yetişmesi zordur (Bayraktar, 2007). Öğretmenler tarafından böylesi yüksek bir ilginin tam anlamıyla değerlendirilmesi, hadis dersi öğretim programında belirtilen kazanımların elde edilmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Ayrıca öğrencinin derse karşı ilgisi; onun araştırma, keşfetme ve merak duygusunu geliştirecektir. Hadis dersi açısından öğrencide oluşan bu bilgi merakı, öğrencilerin konuları ilginç bulmalarını sağlayacak ve onların derse daha etkin bir şekilde katılmalarını teşvik edecektir. Böylece hadis dersi öğrencinin motivasyonunu azaltmayacak ve öğrencinin derste sıkılmasına vesile olmayacaktır. Bunların aksine hadis dersine ilgisizlik, hadis dersi öğretim programının hedefine ulaşmasının önündeki en büyük engeldir. Ankette öğrencilerin az da olsa derse ilgisizliklerinin nedenlerine işaret ettiklerini görmekteyiz. Bu nedenlerin bir kısmı öğretmen ve öğrencileri bir kısmı ise kurum müdürlüklerini ve Milli Eğitim Bakanlığı'nı ilgilendiren meselelerdir. Örneğin, dersin sıkıcı geçmesi, sadece ders kitabıyla yetinilmesi öğretmenleri ilgilendirmektedir. Dersin sevilmemesi ve ezber yeteneğinin gelişmemesi gibi konular öğrenciyle alakalıdır. Sürekli öğretmen değişikliği okul idarelerini ilgilendiren bir meseledir. Ders müfredatındaki konuların terimlere boğulması ve ezbere dayalı müfredatların (Kur'an ezberlerinin yoğunluğu gibi) aynı sınıflara rastlaması ise Bakanlığı ilgilendiren hususlardır. Milli Eğitim Bakanlığı, hadis dersi programını güncellerken bütün derslerin müfredatını dikkate alan haftalık ders çizelgelerinin hazırlanmasını sağlamalıdır. Nitekim bu konuda 2013–2014 eğitim-öğretim yılından itibaren yeni düzenlemeler uygulamaya konulmuştur.

Ankette yer alan “hadis dersi saatine” ilişkin soruyu öğrencilerin çoğunluğu yeterli görmüşlerdir.

Ankette yer alan “hadis dersinde yardımcı araç gereç kullanım durumuna” dair soruya ise büyük bir çoğunluk tarafından “az” ve “hiç” cevapları verilmiştir. Bu sonuç, hadis dersine giren öğretmenlerin sınıf ortamında modern eğitim teknolojilerini kullanma durumlarının yeterli olmadığını göstermektedir. Yardımcı araç gereç kullanım oranının düşük çıkması, hadis dersinin öğretimi açısından olumsuz bir durumdur. Verimli bir öğrenme sağlayabilmek için ders kitaplarının yanı sıra çeşitli hadis kitap ve sözlükleri, hadis kartelâsı, hadis afiş ve posterleri, tarihi haritalar, kavram haritaları, çalışma yapıları, slaytlar, radyo/tv yayınlarındaki hadis sohbetleri gibi görsel ve işitsel araçlardan destek alınmalıdır. Zira bu kaynaklar, hadis dersinin öğretiminde derse yardımcı olmaları bakımından büyük öneme sahiptir.

Ankette öğrenciler, yardımcı araç gereç kullanımının az olmasını öğretmenlerin tutumuna ve bu konuda kaynak materyallerin olmadığına bağlamaktadır. Bu husus, öğretmenlerin bilhassa materyal hazırlamada çaba göstermediklerinin bir ispatıdır. Yanıtlardan anlaşılan diğer bir neden de öğretmenlerin derslerde sadece hadis ders kitabıyla yetinmeye çalışmalarıdır.

Ankette öğrencilerin yarısı hadis ders kitabını yeterli görmüş; diğer yarısı da ders kitabının geliştirilmesini istemiştir. Hadis ders kitabının içeriğinin öğrencinin tek başına okuyarak anlayabileceği ve öğrenebileceği ayrıntıda olmalıdır. Hatta konular, açık ve anlaşılır bir şekilde yazılmalıdır. Örneğin, ders kitabında “Rivayetu'l-Hadis” ve “Dirayetu'l-Hadis” tanımı şöyle yapılmaktadır: “*Rivayetu'l-Hadis ilmi, Hz.*

Peygamber'in söz, fiil ve takrirleriyle ilgili rivayetlerin belirlenmesini ve sonraki nesillere aktarılmasını konu edinir. Dirayetu'l-Hadis ilmi ise hadisin sened ve metninin incelenmesi ile ilgili kuralları tespit eder ve hadisin gerçekten Hz. Peygamber'e ait olup olmadığına ölçülerini belirler" (Yıldırım ve diğer., 2012). Bu tanıma göre iki ilim dalı arasında ne gibi farkın olduğu anlaşılmamaktadır. Oysa Rivayetu'l-Hadis ilmi, isnad zincirleri tetkik edilerek hadislerin Hz. Peygambere ulaşmasını ele alır. Dirayetu'l-Hadis ilmi ise hadis metnlerinin mana ve maksatlarının anlaşılmasını, hüküm ve hikmetlerinin çıkarılmasını konu edinir. Ali İbnu'l-Medîni (ö. 234/848) bu ayrımı veciz bir şekilde şöyle ifade eder: "*Hadislerin maksat ve manalarını gereği gibi anlamak ilmin yarısıdır. Rical bilgisi ve hadislerin râvilerini tanımak ise ilmin diğer yarısıdır.*" Demek oluyor ki, Rivayetu'l-Hadis ilminin konusu, kabul ve red yönünden râvi ile mervî iken; Dirayetu'l-Hadis ilminin konusu ise anlaşılması ve kendisinden hüküm çıkarılması yönünden hadis metinleridir. Bu anlamda Dirayetu'l-Hadis'e, Fihhu'l-Hadis de denmektedir (Çakan, 2012a).

Ankette öğrenciler, "hadislerin ezberlenmesi" hakkındaki soruya % 85,7 oranında olumlu yanıt vermişlerdir. Hadislerin ezberlenmesi, Hz. Peygamber dönemine kadar uzanan bir gelenektir. Ancak hadis dersinde ezber yapılmasını istemeyen % 14,3 oranındaki öğrencilerin ifade ettikleri nedenlerden bazıları dikkate şayandır. Örneğin, hadis dersiyile müfredatında ezber yöntemi uygulanan derslerin aynı dönemlerde işlenmesi, öğrencileri hadis ezberlemekten soğutmaktadır. Ayrıca ezberlenen hadislerin unutulacağı fikri de öğrencileri hadis ezberleme konusunda olumsuz ön yargılara itmektedir.

Öğrencilere ankette hadis dersi öğretim programının kazanımlarını elde edip etmedikleriyle ilgili toplam 23 önerme sunulmuştur. Öğrencilerin bu önermelere verdikleri cevapların yüzdeleri incelendiğinde; onların bazı kazanımları elde ettikleri ve bazı kazanımları ise elde edemedikleri veya eksik kazandıkları anlaşılmaktadır. Örneğin, öğrencilerin yarısının (yaklaşık % 49,2'si) Hz. Peygamber'in her davranışının veya her sözünün vahiy kontrolünde olduğunu düşünmeleri, Hz. Muhammed'in beşerî yönüyle Peygamberi yönünü ana hatlarıyla ayırt edemediklerini göstermektedir. Oysa beşer olan Hz. Muhammed ile Peygamber olan Hz. Muhammedi ayırt edebilen öğrenciler, Hz. Peygamber'in hedeflerini ve sözlerini daha iyi kavrayabileceklerdir. Bunun sonucunda Hz. Peygamber'in sünnetlerini ayırabilme melekeleri gelişecektir. Böylece onlar, hadisler arasına karışmış bulunan uydurma rivayetleri kolayca ayırt edebileceklerdir (Nazlıgül, 2003).

Yine öğrencilerin % 63,4'ünün hadis ve sünnet kavramları arasında herhangi bir fark görmemeleri, onların hadis dersi öğretim programının ikinci ünitesinin 4. kazanımını (hadis ve sünnet arasındaki farkı ayırt eder) elde edemediklerinin bir işaretidir. Hadis dersi kitabının 33-34. sayfelerini incelediğimizde, öğrencilerin hadis ve sünnet arasındaki farkı ayırt edememelerinin sebebini anlamaktayız. Anılan sahilelerde konu şu şekilde işlenmektedir:

"... Hadiste geçen 'sünnet' kelimesi, hem olumlu ve hem de olumsuz anlamdaki âdet ve uygulamalar için geçerli olan genel bir ifade olarak kullanılmıştır. Ancak 'sünnet' kelimesi zamanla, yalnızca Hz. Peygamberle ilgili kullanılan bir kavrama dönüşmüştür. Bu noktada bazen birbirinin yerine, bazen de farklı anlamlarda kullanılan 'sünnet' ve

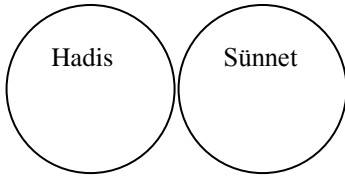

'hadis' kelimelerinin kavramlaşma sürecinden bahsetmek gerekir. Zira bu süreç, bu iki kavramın anlam alanıyla ilgili ortak ve farklı yönlerin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

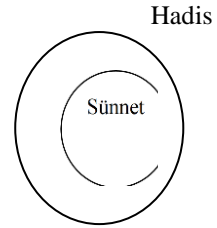
'Sünnet' kavramı başlangıçta yalnızca 'Hz. Peygambere ait olan uygulamaları'; 'hadis' ise Hz. Peygamberin sözlerini' ifade etmek için kullanılıyordu. Bu aşamada 'sünnet' ve 'hadis' arasında açık bir anlam farklılığı vardı. Bu anlamda 'sünnet'e Hz. Peygamberin yaşam biçimi diyebiliriz. Hadis ise uygulamayla ilgili olsun ya da olmasın Hz. Peygamberle ilgili aktarılan rivayetleri kapsamaktaydı. Örneğin, Hz. Peygamberin "Allah görünüşünüze ve zenginliğinize bakmaz. Ancak kalplerinize ve amellerinize bakar" sözü bir hadis olup bir uygulamayla ilgili olmadığından sünnet kapsamına girmemektedir. Ünlü hadis bilgini Ahmed b. Hanbel (ö.241)'in hac ile ilgili bir hadisi aktardıktan sonra; 'Bu hadiste beş sünnet (uygulama) vardır' sözü ilk dönemlerdeki 'sünnet', 'hadis' ayırımını ortaya koyması bakımından güzel bir örnektir.

'sünnet' ve hadis' kelimeleri hadisin bir ilim dalına dönüşmesi sürecinde zamanla birbirinin yerine kullanılan eş anlamlı iki kavrama dönüştü. Böylece 'Hz. Peygamberden aktarılan söz, davranış ve takrirlerin tümü' sünnet veya hadis olarak isimlendirildi. Daha sonraları Hz. Peygamberin yaratılışı ve ahlakıyla ilgili vasıfları da tarifin içerisinde dâhil edildi' (Yıldırım ve diğer., 2012).

Şimdi bu paragrafları altı çizili yerlere göre tekrar okuyalım: Sünnet ile hadis arasındaki farkı anlamak için bu iki terimin kavramlaşma sürecini görmek gerekir. Başlangıçta sünnet, Hz. Peygamberin yaşam biçimidir. Hadis ise Hz. Peygamberle ilgili aktarılan rivayetlerdir. Yazarlar bu tanımlara uygun iki örnek naklederler. Birinci örnekte, içerisinde muhteva olarak uygulama/yaşam biçimi bulundurmadığı için bir söz hadis olarak vasıflandırılmıştır. Ancak ikinci örnekte bir hadis ile ilgili olarak hadis âlimlerinden Ahmed b. Hanbel'in "bu hadiste beş sünnet vardır" dediği nakledilmiştir. Böylece hadisin muhtevasında Hz. Peygamber'in uygulama/yaşama biçimine vurgu yapılmak istenmiştir. Bu iki örneği okuyan lise 11. sınıf öğrencisi, sünnet ve hadis arasındaki farkı anlaması güçtür. Örnekler, sünnet ve hadis arasındaki farkı belirginleştirmedeği gibi daha girift hale getirmiştir. Çünkü bu örneklerin mantıklı kurgusu şöyledir:

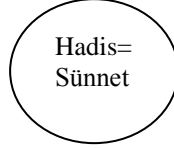
Şekil 1. Hadis ve sünnet birbirinden farklıdır.

Şekil 2. Hadislerde uygulamalı sünnetler vardır.

Bu şekillerden anlaşıldığına göre hadis ve sünnet hem iki farklı terim, hem de iç içe iki terimdir. İlk dönemde hadis ve sünnetin kavramlaşma süreci ile verilmiş bu bilgiler analiz edilmeden yazarlar bir anda sonraki dönemlerde bu iki terimin kavramlaşması sürecine geçiş yapmışlardır. Onlar, bu paragrafta sünnet ve hadisin eş anlamlı olduğunu

söyleyerek konuyu “Böylece ‘Hz. Peygamberden aktarılan söz, davranış ve takrirlerin tümü’ sünnet veya hadis olarak isimlendirildi. Daha sonraları Hz. Peygamberin yaratılışı ve ahlakıyla ilgili vasıfları da tarifin içerisine dâhil edildi” şeklinde bir cümleyle tamamlarlar.

Şekil 3. Hadis aynı zamanda sünnettir.

Bu sonuçtan anlaşılan sünnet ve hadis arasında bir farkın olmadığıdır. Hatta yazarlar, bir önceki sahifede de şöyle bir cümle kullanmışlardır: “Bu manada hadis, sünnet ile eş anlamlıdır” (Yıldırım ve diğer., 2012). Dolayısıyla konunun bu şekilde işlenmesi halinde, öğrencilerin sünnet ile hadis arasındaki farkı anlamaları zor görünmektedir. Ders kitabının ilgili bu bölümünün yeniden kurgulanması gerekmektedir.

Ankette öğrencilerin bazı önermeleri, diğer seçeneklere oranla daha çok “Kararsızım” şeklinde işaretledikleri görülmüştür. Örneğin, “Hadislerin toplanması ve sınıflandırılmasıyla ilgili çalışmaların Peygamberimiz’in vefatından yaklaşık 300 sene sonrasında başladığını düşünüyorum” önermesine öğrencilerin % 50’si “Kararsızım” şeklinde cevap vermiştir. Bu sonuç, kanaatimizce öğrencilerin hicrî ve miladî tarih şeridini bilmemelerinden kaynaklanmıştır. Zira öğrencilerin “hadislerin tedvini ve tasnifi ile ilgili tarihî süreci açıkla” şeklindeki kazanımı elde edecekleri III. ünitenin her yerinde hicrî I, hicrî II ve hicrî III. asır vurgusu yapılmıştır. Hatta hadis ders kitabının 63. sahifesinde “hadis tarihinin gelişim tarihiyle” ilgili verilen görsel şemada da bu vurgu açıkça görülmektedir. Her ne kadar öğrencilerin “asır” kavramından “yüzyıl” çıkarımında bulunmaları umulsa da realitede öğrencilerin bu çıkarımı yapamadıkları görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilere hicrî takvimin ne olduğu ve hicrî takvim şeridinin iyice kavratılması gerekmektedir. Hatta daha genel manada ders kitabında âlimlerimizin ölüm tarihleri (öl.110/728) şeklinde verilmektedir. Fakat buradaki rakamların hangisinin hicrî hangisinin miladî olduğu açıklanmamıştır. Dolayısıyla hadis ders kitabındaki tarihlendirmeler konusunda öğrencilere ön bilgilerin verilmesi, onlarda tarihlendirme bilincinin oluşmasında önemli katkılar sağlayacaktır. Bunlara ilaveten hadislerin tedvin ve tasnifle ilgili çalışmaların öğrenciler tarafından yeterli bir şekilde anlaşılacağı sonucuna da ulaşabiliriz.

Ankette yer alan “Çok sayıda râvinin ittifak ettiği hadisi delil olarak kullanmakta sakınca görmüyorum” önermesine öğrencilerin % 33,6 gibi bir oranla kararsız kalmaları, hadis çeşitleri konusunun daha geniş bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir.

Tablo 8’deki diğer bulgulara (yukarıdaki b-h, j-k, m, o-w şıklarındaki bulgular) göre, öğrenciler hadis dersi öğretim programının birçok kazanımını elde ettikleri tespit edilmiştir. Bu kazanımlar şunlardır:

1. Hz. Muhammed’i diğer insanlardan ayıran özelliğin vahiy alması olduğunu bilir.

2. *Hz. Muhammed'in en önemli görevinin aldığı vahyi insanlara aynen iletme olduğunu kavrar.*
3. *Hz. Muhammed'in Kur'an'ı açıklamasının bir peygamberlik görevi olduğunu fark eder.*
4. *Hadis ilminin temel kavramlarını tanımlar.*
5. *Hadis ilmini Temel İslam Bilimleri ile ilişkilendirir.*
6. *Hz. Muhammed döneminde hadislerin korunmasına yönelik çalışmaları söyler.*
7. *Sahabenin hadis rivayetindeki rolünü açıklar.*
8. *Temel hadis kaynaklarını özelliklerine göre sınıflandırır.*
9. *Sahih, hasen ve zayıf hadis arasındaki farkı açıklar.*
10. *Uydurma (mevzu) hadisi tanımlar.*
11. *Uydurma hadislerin zararlarını tartışır.*
12. *Hadislerin sıhhatinin belirlenmesinde senet tenkidinin önemini tartışır.*
13. *Hadis tenkidi ile hadis inkârı arasındaki farkı ayırt eder.*
14. *Sünnet ve hadisin anlaşılmasını konu edinen hadis ilimlerini tanıır.*
15. *Sünnet ve hadisin doğru anlaşılmasında modern bilimlerin katkısını fark eder.*
16. *Hadis ve sünnetin anlaşılmasında bütüncül yaklaşımın önemini tartışır.*
17. *Hz. Muhammed'i örnek alma ile taklit etme arasındaki farkı ayırt eder.*

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, İmam-Hatip ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Hadis Dersi Öğretim Programında belirtilen kazanımların öğrenciler tarafından sağlanıp sağlanmadığını araştırma düşüncesinden yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada, hadis dersini alan öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatlerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte bütün öğrencilerin, hadis dersinin öğrenimini en iyi şekilde gerçekleştirebilmeleri için dersler işlenirken sadece ders kitabıyla yetinilmemesi, hadis dersi öğretmenin öğrenim yılı boyunca değiştirilmemesi ve dersin öğrenim yılının diğer müfredatlarla birlikte düşünülerek yeniden düzenlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın hadis dersi saatiyle ilgili bulguları incelendiğinde, ders saatinin öğrenciler tarafından yeterli bulunduğu görülmektedir. Ancak çalışmada hadis dersinde yardımcı araç gereç kullanım düzeyinin ise düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu duruma ya öğretmenlerin sadece ders kitabından yararlanmaları ya da materyal hazırlama konusundaki deneyimsizlikleri neden olmaktadır.

Son olarak çalışmada, hadis dersi öğretiminin bazı kazanımlarının çoğunluk tarafından elde edildiği bazıları ise gerçekleştirilemediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla bütün öğrencilerin kazanımları elde ettiklerini söylememiz pek mümkün görülmemektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular temel alınarak program hazırlayıcıları ve eğitimcilere şu öneriler getirilebilir;

1- Hadis Dersi Öğretimi Programında hadis usûlü bilgilerinin ansiklopedik bir tarzda topluca verildiği anlaşılmaktadır. Ancak bu bilgilerin yeterince pratik bahisler seçilerek örneklendirilmemesi halinde hedeflenen kazanımların öğrenciler tarafından

sağlanamadığı görülmektedir. Bu durumda sanki hadis programı, hadisle ilgili kavramların öğrencilere ezberletildiği bir ders izlenimini vermektedir. Teorik bilgiler öğrencinin derse motivesini azaltmaktadır. Dolayısıyla ünite sonlarında hadis metinleri üzerinde pratik yapılacak örneklerle yer verilmelidir.

Cerh ve ta'dil konusu anlatıldıktan sonra bir hadis râvisinin kusur ve meziyetlerinin nasıl incelendiği, onların doğruluk ve güvenilirliklerinin nasıl ortaya konulduğu öğrencilere uygulamalı olarak gösterilebilir. Hadis tahlil ve tenkidi konusu işlendikten sonra bir hadisin kaynakları ve rivayet tarihleri tespit edilip, rivayet zinciri çıkarılabilir, hadis bilginlerinin râviler hakkındaki görüşleri tespit edilebilir, hadise dair açıklamalar incelenebilir ve hadisin bize öğrettikleri belirlenebilir. Bu hususta öğrencilerin Arapça yazılmış hadis kaynaklarına ulaşamayacakları ileri sürülebilir. Bu durumda ders kitabının ünite sonlarına uygulama örnekleri içeren metinler yerleştirilebilir veya Tefsir dersi öğretiminin 6. ünitesinde olduğu gibi "*Hadis Usûlü Uygulama Metinleri*" şeklinde bir ünite eklenebilir (Yıldırım ve diğer., 2010). Aslında hadis dersi öğretim programının muhtevası, öğrencilere hadis usûlü ve tarihi bilgilerini yüklemeyi değil, onlara bu bilgileri kullanabilmeyi ve yeni bilgiler üretebilmeyi öğretmelidir. Yani bu müfredat, öğrencilere sadece bir dizi kuru bilginin aktarılması ile sınırlı kalmamalıdır. Öğrenciler, okulda öğrendikleri cerh ve ta'dil kavramlarını hayatlarında kullanmayacaklarsa, bu bilgileri öğretmenin ne faydası olabilir?

2- Hadis dersi öğretmenleri, verimli bir öğrenme sağlayabilmeleri için sadece hadis dersi kitabından yararlanmamalıdır. Onlar, ders kitabındaki konuları, çeşitli hadis kitap ve sözlükleri, hadis kartelâsı, hadis afiş ve posterleri, tarihi haritalar, kavram haritaları, çalışma yaprakları, slâytlar, radyo/tv yayınlarındaki hadis sohbetleri gibi görsel ve işitsel araçlarla zenginleştirmelidir. Bu araçlar, tek tip araç-gerece (hadis ders kitabı) bağlı kalınarak anlatılan hadis dersini monotonluktan kurtaracak ve öğrencilerin derse ilgilerini artıracaktır. Ayrıca onlar, hadis dersi öğretiminin etkililiğine ve kalıcılığına katkıda bulunacaktır.

3- Hadis Dersi Öğretimi Programının vazgeçemeyeceği amaçlarından birisi, öğrencilerin bazı konularda hadis ezberlemeleri olmalıdır. Hadis ezberleme geleneği, İslam'ın ilk günlerinden itibaren süregelen bir uygulamadır. İmam Hatip Lisesi mezunlarının temel bazı konularda hadislerin hem Arapçasını hem de Türkçe anlamını bilmeleri, mesleklerini icra ederken büyük bir kazanç sağlayacaktır. Hadis ezberleme konusunda öğrenciler cesaretlendirilmeli ve hadis metinleri kesinlikle kısa cümlelerden seçilmelidir. Böylece öğrenciler, sıkılmadan ve bıkmadan birçok konuda hadis ezberleme şansına sahip olabilirler. Bu konuda ölçü olması bakımından önerebileceğimiz hadis şudur:

.... عن جابر رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : كل معروف صدقة.
"Her (meşru ve) güzel iş sadakadır" (el-Buharî, Edep, 33).

Öğrenciler, hadisleri sadece ezberlemekle yetinmemeli aynı zamanda onları anlamaya ve yeni yorumlar getirmeye yöreklendirilmelidir. Dolayısıyla hadis dersi öğretim programının muhtevası, öğrencilere sadece hadis usûlü ve hadis tarihi bilgileri yüklemeyi değil, onlara bu bilgileri kullanabilmeyi ve yeni bilgiler üretmeyi öğretecek tarzda olmalıdır. Yine bu program, öğrencilere sadece bir dizi kuru bilginin aktarılması ile sınırlı kalmamalıdır.

4- Hadis Dersi Öğretim Programının açıklamalar bölümünde öncelikle verilecek beceriler şu şekilde sıralanmaktadır: “Araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, hadis kaynaklarından yararlanma” (Yıldırım ve diğer., 2012). Ancak bu becerileri kazandıracak ders araç-gereçlerinden olan Hadis Dersi kitabında bir hadisin gerek hadis kaynaklarında ve gerekse sanal ortamda nasıl bulunacağı konusuna değinilmediği görülmüştür. Öğrencilere temel hadis kaynaklarının *Concordance* sistemi, hadisle ilgili Türkçe ve Arapça CD’lerin tanıtımı yapılmalıdır. Zira günümüzde Hz. Peygamber’in sünnetinin yazılı belgeleri olan hadislerin internet ve CD ortamlarında kaydedildiğini müşahade etmekteyiz. Bilgisayar teknolojisinin yaygınlaşmasından sonra “*el-Mu’cemü’l-Müfehres li Elfazi’l-Hadisi’n-Nebevi: Concordance et Indices de la Tradition Musulmane*”nin metoduna benzer hadis CD’leri oluşturulmuştur. Ancak hadis dersi kitabında bu konulara atıfta bulunulmamıştır. Özellikle geleceğin imam ve müezzinlerini yetiştirecek olan ders kitabının sanal ortamda hadisleri bulma konusunda güncellenmesi gerekmektedir.

5- Hadis dersini veren hocaların, hizmetiçi eğitim kurslarıyla mesleki bilgilerini geliştirmeleri dersin öğretimi açısından çok faydalı olacaktır. Hadis dersleri, mümkünse hadis alanında yüksek lisans/ doktora yapmış veya bu alanda hizmetiçi eğitim almış öğretmenler tarafından verilmelidir. Millî Eğitim Bakanlığı, üniversitelerle işbirliği yaparak öğretmenlerin lisansüstü eğitim yapmalarının önünü açmalıdır. Şüphesiz ülkemizin hemen hemen her bölgesinde İlahiyat Fakültelerinin açılması lisansüstü eğitim yapmayı kolaylaştıracaktır.

6- Hadis dersi müfredatının verimli bir şekilde işlenebilmesi için, hadis ilminin temel kavramlarının bir sıra dâhilinde ele alınıp, aşama aşama öğretilmesi gerekmektedir. Eğer bu terimler göz ardı edilip üstünkörü anlatılacak olunursa, hadis dersi öğretim programının amaçlarının gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını söyleyebiliriz. Örneğin, ders kitabının 34. sahifesinde “eser” konusu anlatılırken İmam Nevevî’nin; “haber ister merfû, ister mevkûf, ister maktû’ olsun hadisçiler nazarında hepsi de eserdir” şeklindeki sözü rivayet edilmektedir (Yıldırım ve diğer., 2012). Ancak öğrenciler, böylesi kavramlarla (merfû haber, maktû’ haber gibi) daha önce karşılaşmamışlardır. Oysa söz konusu terimler, kitabın 74. sahifesinde ele alınmış ve genişçe açıklamalarda bulunulmuştur (Yıldırım ve diğer., 2012). Yukarıda zikrettiğimiz İmam Nevevî’nin sözünün öğrenciler tarafından anlaşılması, sözün muhtevasında geçen kavramların daha önce tarif edilmesiyle mümkündür. Bu durumda ya ilgili söz kitaptan çıkartılmalı ya da konular arasında takdim ve tehir yapılmalıdır.

7- Hadis dersinde öğretilen yeni terimler oldukça fazladır. Öğrenciler, hadis usulü ile ilgili bu terimleri ve hadis çeşitlerini bizzat hadis metinlerinden uygulamalı olarak öğrenmelidirler. Bu bağlamda ders öğretmeninin bir haftalık dersi uygulamaya dönüştürmemesi gerekmektedir. Bu sayede hadis dersinin kavram ve terimleri daha iyi anlaşılacak ve bu yöntemle öğrenmenin de kalıcılığı sağlanmış olacaktır. Din görevlisi mesleğini icra edecek öğrencilerin, hadis dersinde uygulama yapmaları son derece önemli ve ihmal edilmemesi gereken bir yaklaşımdır.

8- Öğrenciler, elde mevcut hadis usûlü ve temel hadis kitaplarının sadece ders kitabındaki resimleriyle yetinmemeli, derslerde bizzat bu kitaplara dokunmalı ve kullanım özelliklerini öğrenmelidirler.

9- Hadis dersinin eğitimi açısından öğrencilere, hadisin ve Hz. Peygamber'in sünnetine bağlılığın önemine vurgu yapacak bir hadis öğretiminin yapılması gerekir. Hadis öğrencisi, hadisleri sadece rivayet için değil, aynı zamanda riayet (yaşamak) etmek için öğrenmesi gerektiğine inanmalıdır. O, hadislerin hükmüyle amel etmeyen, onları bilmeyenden farkı olmadığını bilmelidir (Çakan, 2012b). Böylesi bir hadis öğretimi, eğitim- öğretim bütünlüğünü sağlamaya katkıda bulunacaktır.

10- Hadis dersi kitabında kavramların basit örneklerle anlaşılır hale getirilmesi gerekir. Örneğin, "Tarîk" konusu işlenirken şu ifadelere yer verilmektedir: "*Bu anlamda tarîk, 'sened' ve 'isnad' kavramlarıyla eş anlamlıdır. Ancak farklı bir özellik olarak 'tarîk' bazen ana senedin farklı kollarını ya da bir râviden sonraki ayrışan kollarını ifade etmek için de kullanılır.*" (Yıldırım ve diğer., 2012:41). Tarîk ile sened arasındaki farklı olan özelliğin kavranabilmesi için, basit bir tablodan istifade edilebilir. Böylesi bir tablo, terimlerin anlaşılmasına büyük katkıda bulunacaktır.

11- Hadis ders kitabının içeriğinde bazı tutarsızlıkların olduğu görülmektedir. Örneğin, "zayıf hadis ve çeşitleri" başlığı altında yaklaşık üç sayfa tanımlar verilmektedir. Ancak zayıf hadisle amel edilip edilmeyeceği konusunda sadece üç satıra yer verilmektedir (Yıldırım ve diğer., 2012). Oysa sahih rivayetlere dayalı bir din anlayışından gittikçe uzaklaşıldığı günümüzde, "zayıf hadisle amel" konusunda üç satırlık açıklamalar yetinmek doğru bir yaklaşım değildir. Söz konusu kitabın muhatap kitlesi olan öğrencilerin dinî tutum ve davranışlarına sahih hadislerin kaynaklık etmesi gerekmektedir. Bunun sağlayabilmenin bir yöntemi, "zayıf hadisle amel" konusunda ders kitabının içeriğinin daha doyurucu ve yeterli bilgilerle zenginleştirilmesidir.

KAYNAKLAR

- Bayraktar, M. F. (2007), *İslâm eğitiminde öğretmen-öğrenci münâsebetleri*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1988), *Eğitime giriş*, Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- el-Buharî, Muhammed b. İsmail (1992), *el-Câmiu's-sahih*, I-VIII, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Çakan, İ. L. (2012a), *Anahatlarıyla hadis (bilgisi-tarihi-dindeki yeri ve okuma-okutma yöntemi)*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Çakan, İ. L. (2012b), *Hadis öğrenimi tarihi ve güncel boyut*, İstanbul: MÜİFV Yayınları.
- Çepni, S. (2010), *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*, Trabzon: yy.
- Görmez, M. (1997), *Sünnet ve hadisin anlaşılması ve yorumlanmasında metodoloji sorunu*, Ankara: TDV Yayınları.
- Karasar, N. (2009), *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2010), *İmam hatip ve anadolu imam hatip lisesi meslek dersleri öğretim programları*, Ankara: Devlet Kitapları, ss.160–186.
- Nazlıgül, H. (2003), "Hadis seçme ve değerlendirmede tabii hal yöntemi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3 (2), 53–88.
- Uğur, M. (1988), *Türkiye'de hadis öğretimi üzerine bazı düşünceler*, Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, Ankara: DİB Yayınları, ss.242–250.

Yıldırım, R., Altaş, E., Çakan, M. Ş., Akgül M. ve Özkiraz M. A. (2012), *İmam hatip liseleri hadis ders kitabı*, Ankara: Devlet Kitapları.

Yıldırım, R., Altaş, E., Çakan, M. Ş., Akgül, M., Günay İ. ve Özkiraz M. A. (2010), *İmam hatip liseleri tefsir ders kitabı*, Ankara: Devlet Kitapları.